

Natură și cultură de-a lungul Oltului

în documente medievale

Cristina Anton-Manea¹

Rezumat

Parcurgerea documentelor Țării Românești publicate, emise într-o perioadă cuprinsă între 1300 și 1656, referitoare la zona dispusă de o parte și de alta a Oltului, mi-a prilejuit observații care, cred eu, pot fi utile unui proiect de cercetare interesat în analiza peisajului. O atenție sporită a fost acordată teritoriului din stânga Oltului inferior, de referință pentru acest proiect de cercetare.

Am notat un număr important de sate existente într-o porțiune ce se înalță din lunca Dunării în regiunea dealurilor și până la munte, dispuse într-o zonă împădurită și străbătută de numeroase cursuri mici de ape. Analiza documentelor a relevat aspecte referitoare la desfășurarea vieții cotidiene în acele comunități umane ocupate cu cultivarea câmpurilor cu cereale, pentru care regiunea este bogat înzestrată cu mori de apă, cu vii dotate cu teascuri și jgheaburi, cu „livezi” folosite pentru cositul fânului, și grădini (numite astfel!) cu pomi fructiferi, menționate în documente, mai ales de la începutul secolului al XVII-lea. Întreaga spațiu delimitat este acoperită de o rețea de drumuri care face legătura dintre sate și orașele situate în zona dinspre deal. Toate aceste căi de comunicație par conjugate cu *vechiul drum roman* ce însoțește malul drept al Oltului, cu treceri de pe un mal pe celălalt, prin mijlocirea bachelui.

Pentru prima perioadă cercetată, documentele, până în deceniul al cincilea al secolului al XVI-lea, par să indice o lipsă a simțului istoric, o societate înghețată cronologic în care, spre exemplu, criteriile de delimitare a diverselor terenuri sunt perisabile, pier cu trecerea timpului, dar spre sfârșitul secolului al XVI-lea ele înregistrează modificarea mentalității prin introducerea, în cazul exemplificat mai sus, a unităților de măsură pentru vii și câmpuri, a unor criterii stabile și perene la descrierea hotarelor unor moșii. Dar, această lipsă a simțului istoric a fost însoțită de o memorie colectivă deosebită, ce pornea din antichitatea romană, iar un exemplu în acest sens a fost folosirea, printre altele, a termenul de „troian”, ce desemna un val artificial de pământ care s-a păstrat mai ales în această zonă. Expresia a preluat numele împăratului Traian – ceea ce încă trebuie demonstrat – pentru că altă explicație nu există.

Cuvinte cheie: documente medievale, păduri, livezi, mori, unități de măsură

Definirea temei de cercetare

„Ai carte, ai parte!” este un proverb românesc care însemna că deținerea unui act de proprietate asupra unei suprafețe funciare reprezenta siguranța existenței tale, a traiului tău zilnic; avea deci un sens net diferit de înțelesul care i se acordă în zilele noastre. Nimic nu era mai important decât această stăpânire a pământului într-o perioadă când acesta constituia aproape singura sursă de hrană. Proverbul se oglindește în caracterul fondului de documente al Țării Românești din secolul al XIV-lea și până la sfârșitul celui de-al XVII-lea, pentru că păstrează în imensa lui majoritate numai acte de proprietate funciară sau referitoare la acest aspect.

---

¹ Muzeul Național de Istorie a României (pardescu@gmail.com).

Documentele sunt în primul rând acte de recunoaștere și întărire a dreptului de stăpânire a unor moșii, emenate din cancelariile domnești pentru mânăstiri, boieri, țărani, obști țărănești, sau orașeni. Dacă până spre mijlocul secolului al XVI-lea existase obligația de înnoire a actelor de posesiune funciară la fiecare domnie, de fapt, recunoașterea acestui drept, atunci când stăpânirea pământului și-a schimbat caracterul, când aceasta s-a transformat din posesie în proprietate, a dispărut această îndatorire; devenit proprietate, putea fi vândut, cumpărat, lăsat moștenire, dăruit după voie. Documentele consemnează că de la Pătrașco cel Bun (1554-1557) fusese recunoscut dreptul locuitorilor Țării Românești de a-și lăsa averea moștenire cui socoteau de cuviință, în mod special pământul, printr-un testament olograf sau prin prezența unor martori, dar s-ar putea ca acest drept să fie mai vechi.

Urmează apoi documente care încheie procese referitoare la dreptul de stăpânire a unei moșii or ocini, în condițiile unor litigii referitoare la moșteniri, înzestrări și vânzări, sau acte de vânzare-cumpărare a unor suprafețe de pământ. În ultima situație se încheia un înscris între vânzător și cumpărător, în două exemplare, pentru ambele părți, cu martori, care trebuia refăcut pe larg în cancelaria domnească și întărit cu sigiliul însoțit de semnătura domnului – „cartea” de care vorbeam la început. În unele cazuri s-au păstrat numai aceste acte între părțile contractante și s-a pierdut cel emis de cancelarie sau invers. Atunci când se înstrăina o proprietate funciară se transmiteau cumpărătorului toate actele anterioare referitoare la aceasta, de la intrarea ei în posesia vânzătorului și, deci, de la toți stăpânii ei anteriori. Așa se explică de ce există pentru aceeași moșie acte din perioade diferite care consemnează diverse nume de proprietari.

Corpul de documente mai circumscrie adrese domnești către un grup de boieri desemnați să participe la hotărnicia unei moșii sau a stabilirii granițelor dintre două proprietăți, respectiv a unor „boieri hotarnici”. În aceste adrese numele hotarnicilor era însoțit de denumirea localității lor de reședință sau a proprietății principale deținute de aceștia, pentru că până la începutul secolului al XVII-lea nu a existat nume de familie, iar când a apărut el era, de cele mai multe ori, numele adjectivat al proprietății sau a satului de origine. Mai puține, dar tot atât de importante, sunt actele de înfrățire prin care două persoane se unesc în moștenirea unor bunuri pe care le posedau, printre care și pământ.

Dar actul domnesc menționat deja era mai detaliat sau mai sumar, conținea amănunte referitoare la hotărnicia moșiei cumpărate, respectiv descrierea limitelor teritoriale, a sumei plătite și enumerarea martorilor la tranzacție ori, numai denumirea moșiei sau ocinii contractate fără prea multe detalii. Probabil că această diferență de prezentare a convenției se datora fie datelor furnizate de cumpărător, fie prețului plătit pentru redactarea actului în funcție de lungimea și de detaliile pe care le conținea.

În condițiile în care interesul nostru se concentrează asupra cursului Oltului pe malul drept, iar pe cel stâng zona se desface în evantai, pornind de la Dunăre, și se întinde în amonte, de la deal spre munte, până spre Câmpulung, cu orașele Pitești și Târgoviște, documentele înregistrează un mare număr de sate și ocini pentru care am extras date referitoare la zona de interes² din „Documenta Romaniae Historica”, seria B, numai până la 1535, iar din „Documente privind istoria României”, aceeași serie, de la 1580 la 1590 și de la 1601 la 1620, urmând să continui această acțiune de la 1620 până la 1630. Pentru acest material am parcurs și celelalte volume de documente publicate, precum și cataloagele acestora referitoare la Țara Românească între 1645-1656.

Documentele cercetate au o formulare consacrată în care se înscria numele locului – satul, ocina, moșia, urmată de specificarea unor aspectele pe care aceasta le presupunea: o suprafață din câmp, din pădure, din apă și, acolo unde este cazul, din vatra satului. Pare o mențiune standard, fără legătură cu realitatea de pe teren, dar verificarea ei o contrazice: de la intrarea Dunării pe teritoriul țării, cu excepția unei fâșii de circa 35-40 de km la nord de lunca acesteia, și până la cursul mijlociu al Ialomiței, spațiul era acoperit de păduri. Satele erau construite în poieni naturale sau prin tăierea unor luminișuri, de cele mai multe ori lângă un curs de apă, deci obiectul vânzării presupunea toate aceste aspecte: câmp, pădure și apă.

Satele apar în acte de vânzare-cumpărare ca înstrăinate parțial sau total, altele fiind închinat unor mânăstiri sau mitropoliei de la Curtea de Argeș, denumirile fiind însoțite de numele cumpărătorilor, al vânzătorilor și al

² Așa cum a fost definită de directorul proiectului de cercetare *Limes Transalutanus*. Trebuie menționat că zona de referință a studiului introductiv scris de Cristina Anton Manea este ceva mai largă (nota editorului).

martorilor. Cu ajutorul lor se poate completa harta atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino, mai ales pe malul stâng al Oltului, și constata că exista un număr important de așezări în zona de observație.

Dinamica reperelor toponimice

Aspectul satelor este prea puțin important pentru scopul acestei lucrări. Interesul nostru se focalizează asupra actelor care dau descrierea hotarelor moșiei sau ocinii pentru care a fost emis documentul, deci a zonelor înconjurătoare. În aceste descrieri au fost trecute forme de relief, cursuri de apă, zone de mlaștini sau acoperite de diverse tipuri de vegetație și, foarte important, diverse culturi precum fânețele, livezile și viile, la care se adaugă înzestrarea lor cu instalații tehnice de tipul mori, dârste și chiar fântâni, la care sunt de adăugat drumurile. Cele mai multe informații provin din stabilirea hotarelor unei proprietăți, dar și din ceea ce constă obiectul vânzării.

Astfel, la 1437 Vlad Țepeș îi întărea lui Taeîncoș o ocină al cărei hotar pornea „din Piscul Lungu până în vâlceaua Cornățelului și până în Lacul Fătăciunei și până în Măgura cea Mare în Lacul Stejariului și pre Scovarda în vâlceaua Secereilor și până în poiana târgului și până în Lacul den Miezu și până în calea Topolovului și până în drumul Slatinii și până în răspântiile Părăului și până în Piscul Urdii și peste Obârșia Milovanului și până în Dealul Oltului”³. Această delimitare ne transmite ca date care se pot recunoaște astăzi pe teren și marca pe hartă numai vâlceaua Cornățelului, calea Topolovului (sau Topologului) și drumul Slatinei, iar câteva dintre celelalte denumiri s-ar putea identifica numai pe hărți din secolul al XVIII-lea și a celui de-al XIX-lea. Totuși, există în descrierea unor hotare unele marcaje efemere, precum „Mărul Popei”, „răspântiile Părului”, iar altele sunt incerte, precum „Piatra Popei”, „Piatra cea de Olt” sau au făcut cu siguranță obiectul schimbării, precum granițele unor proprietăți, precum în cazul „vâlcelei Secereilor”, „hotarelor moșiei Soașu a Mânăstirii Bistrița”, „coasta Murgeștilor”, ca se ne referim numai la documentul citat, și chiar cursul unei ape precum „pârâul Predeșcului”. Aproximativ în aceiași termeni au fost redactate toate hotărnicile de până spre sfârșitul secolului al XVI-lea. Dar, treptat, de la sfârșitul acestui veac și începutul celui următor, pe măsură ce societatea capătă conștiință istorică, datele sunt ceva mai bogate și mai exacte, mai ales prin apariția unităților de măsură, respectiv de lungime: mai întâi pașii, apoi stânjenii⁴ și pogoanele⁵ pentru vii, iar pentru suprafețe agricole funiile și falcile⁶, în timp ce pentru suprafețe arabile erau de genul „loc de arătură de o zi”, date care devin frecvente și statornicite în timpul domniei lui Matei Basarab.

Satele nu aveau multe case; un sat mare număra circa 20 de gospodării, dar „dichisele” lor presupuneau pe lângă locuință ograda, care atunci reprezenta nu numai curtea de astăzi, ci și cea de păsări, staulele de vite pe timpul iernii, grădina de zarzavat. Trebuie amintit că până la mijlocul secolului al XVII-lea nu existau decât câteva specii de legume, precum varza, morcovii, linte, fasolea, deci, foarte puține, în schimb rezistente pe timp de iarnă. Puține fiind, nu li se aloca un loc special, iar de îngrijirea lor se ocupau femeile.

Sublinierea câmpului în documente indica culturi întinse, mai ales de păioase (mei, grâu, seacă, ovăz și orz), dar nu trebuie uitată cânepa. Aproape că nu există document în care „câmpul” să nu fie pomenit, fără să se înscrie cultura pe care o suporta, pentru că aceasta rămânea la dispoziția cumpărătorului. Pentru suprafețele agricole unitatea de măsură utilizată odată cu secolul al XVII-lea în zona cercetată a fost mai ales falcea, cu care s-au

³ Documenta Romaniae Historica B. Țara Românească, vol I, doc. 84, (în continuare vom cita DRH, I, numărul documentului).

⁴ Un stânjen avea la început 8 palme sau 6 picioare, de la Șerban Cantacuzino 1,97 m și de la Constantin Brâncoveanu 2,03 m (Stoicescu 1971, 44).

⁵ Un pogon măsoară 9 funii, respectiv 1296 stânjeni și 5012,08 m.p. (Stoicescu 1871, 44 (stânjenul), 80 (funia), 120 (pogonul)).

⁶ O falce reprezintă 9 funii² = 1296 stânjeni, sau lungimea de 80 de prăjini și lățimea de 4 prăjini (egală cu 14322 m²), v. Stoicescu 1971, 135.

măsurat la 1602 13 fălcii la Urzicari într-o ocină în pădure⁷, la 1613 patru fălcii sunt consemnate la Obârșia⁸, iar la 1615 – șase fălcii în Păușești au fost întărite lui Oprea logofăt din Șirineasa⁹, cu două fălcii la locul numit „Drumul Cailor” și trei fălcii la „Seciul Muereștenilor” înregistrat la 1619¹⁰, iar exemplele se înmulțesc mai ales spre mijlocul secolului.

Încă de la începutul secolului al XVI-lea au fost trecute în documente livezile precum cea de la Aneniș¹¹, o „livadie” pe valea Cerniței¹², iar hotarul satului Folești trece pe lângă „vâlceaua livezilor, dă la piatră și iar dă la via lui Lazăr la un nuc”¹³, două livezi pe malul drept al Oltului, dintre care una se numește Marmurea¹⁴, o livadă care se chema Ulmi în satul Neagomirești de Jos¹⁵, la Păușești șase fălcii de livadă, una la Scăuiani¹⁶, alta la Vârtoapele¹⁷, o ocină la Găgăști, constând din livezi care „miarge pă între văi, den vale până în valea cu ulmii cei rari și cei deși și miarge în sus până deasupra ulmilor, până în muchie și până în piscuri, care să tâlnește iar cu o livadie a dumnealui”, a cumpărătorului¹⁸, iar în satul Negoești erau livezi de cosit¹⁹, ceea ce desemna sensul exact al termenului de livadă la vremea aceea. Acestea erau în primul rând fânețe și mai puțin culturi de pomi fructiferi. Livezile de astăzi erau la începutul secolului al XVI-lea „câmpuri cu pomet” precum cel de la Colibaș²⁰, pentru ca apoi să devină grădini: „grădină cu pomi până în grădina lui Gudea” era la începutul secolului al XVII-lea în orașul Curtea de Argeș, iar la Săcuiani erau două grădini în siliștea satului²¹, deci livezi în accepțiunea actuală a cuvântului.

Înainte de a trece mai departe trebuie să adăugăm termenul de „siliște”; în toponimia regiunii acesta desemna un loc părăsit care fusese locuit, adică un sat, sau un loc care fusese cultivat și apoi abandonat. Dacă era vorba de locul unde a fost un sat i se dădea vechia denumire, spre exemplu cea de la Corbeani²², cea a Măneștilor²³, la 1606 siliștea satului Berindeiu²⁴, la 1610 în ocina Căineștilor o siliște de sat²⁵, în același an siliștea Oslenilor²⁶, dar dacă este vorba de un loc necultivat siliștea era trecută la satul căreia îi aparținea: siliștea din Iaroslăvești (1604)²⁷, siliștea din câmpul ocinii Străhareț (1607)²⁸, la 1619 siliștea Vladi cea bătrână²⁹, deci, un loc pe care îl cultivase această Vlada și rămăsese în pârloagă, iar la 1645 hotarul satului Budeasa trecea pe lângă siliștea

⁷ Documente privind Istoria României, B, Țara Românească, 1615 – 1620, XVII, vol. 1, doc. 38, p. 32, (în continuare vom cita DIR, secolul, numărul volumului, documentul și pagina).

⁸ *Ibidem*, 2, doc. 354, p. 409.

⁹ *Ibidem*, 2, doc. 191, p. 207.

¹⁰ *Ibidem*, 3, doc. 355, p. 396.

¹¹ DRH, II, doc. 107.

¹² *Ibidem*, II, doc. 124.

¹³ DIR, XVII, 1, doc. 379, p. 427.

¹⁴ *Ibidem*, 1, doc. 232, p. 247.

¹⁵ *Ibidem*, 2, doc. 56, p. 52.

¹⁶ *Ibidem*, 3, doc. 33, P. 31.

¹⁷ *Ibidem*, 2, doc. 274, p. 313.

¹⁸ DIR, XVII, 3, doc. 410, p. 452.

¹⁹ *Ibidem*, doc. 540, p. 603.

²⁰ DRH, II, doc. 107.

²¹ DIR, XVII, 3, doc. 8, p. 9.

²² DRH, I, doc. 248.

²³ DIR, XVII, 1, doc. 273, p. 294.

²⁴ *Ibidem*, doc. 206, p. 213.

²⁵ *Ibidem*, doc. 403, p. 454.

²⁶ *Ibidem*, doc. 425, p. 481.

²⁷ *Ibidem*, doc. 136, p. 132.

²⁸ *Ibidem* doc. 264, p. 283.

²⁹ *Ibidem* XVII, 3, doc. 300, p. 336.

Aninoasei³⁰. Deși termenul de siliște apare destul de des în toponimia descrierilor, este foarte greu de utilizat drept criteriu topografic astăzi.

Revenind la sat, în apropierea caselor se cultiva în primul rând vița de vie, iar viile constituiau un obiect de vânzare-cumpărare foarte frecvent. Era firesc așa, în condițiile în care legumele și zarzavaturile erau puține, așa cum am arătat mai sus, iar pentru carnea de pește, de porc, de oaie sau de vacă, de multe ori păstrată sărată, vinul era un aliment hrănitor și important ca dizolvant al grăsimilor. Viile erau extrem de numeroase și se cultivau mai ales pe dealurile dispuse în lumina soarelui, atunci ca și acum. Importanța lor este susținută și de introducerea unităților de măsură ce le erau special destinate: astfel că la Golești s-au vândut 10 pogoane de vie la 1608³¹, trei pogoane de vie la Călinești în 1618³², iar la Flocoșani: două vii de 43 de stânjeni, o vie de 10 stânjeni, o vie de 30 de stânjeni și o vie de 6 stânjeni la 1619³³.

Dacă la începutul secolului al XVI-lea în Valea Rea, la Voinigești, pe lângă o vie s-a vândut „și un loc în pădure ca să-și facă vie”³⁴, în primul deceniu al secolului al XVII-lea în zona supusă studiului sunt consemnate vii în satul Călina (1602), la Ibănești (1602), satul Loloiești era în hotar cu viile lui Cremenii (1603), la Măzărari (1605), la Corbuleț (1607), la Străhăreți erau viile Vaineștilor și valea viilor (1607 – 1608), la Păușești de la Otăsău care se numește Fața Zărnostiei (1608), la Ștefănești (1608), la Bogdănești (1609), dealul cu vii la Bujorani sau Bojorani (1609), la Dăești (1609), la Măicănești (1610), loc de vie la Bârza (1610), la Zlătărei (1610), la Făurești („gardul viilor” la 1610), la Blaj (1610), și iar la Otești o vie de la cursul apei până la drumul morii și la Grindurile Puturoasei în 1619³⁵, pentru ca între 1645 și 1649 peste 20 de vii să își schimbe proprietarul în zona cercetată. În cele mai multe vii se aflau amenajările pentru producerea vinului, precum teascuri și jgheaburi, la care se adaugă pivnița de păstrare a vinului, împreună cu care se vindea terenul. Probabil că pivnițele erau săpate în dealurile cultivate cu viță de vie, pentru că documentele nu consemnează pivnițe la casele din sate, iar la oraș aveau numai unele locuințe, întotdeauna menționate în cazul unor vânzări.

Morile erau presărate pe întreaga zonă cercetată, reprezentând un alt criteriu care completează imaginea societății românești din perioada cercetată. Documentele înregistrează cel puțin 17 mori de la 1500 la 1535 și cel puțin 27 de mori între 1601 și 1620, numai pentru această zonă, mori cu o roată, iar de la începutul secolului al XVII-lea mori cu două roți. La acestea se adaugă vadurile de moară la o apă curgătoare sau la iezere, respectiv a locurilor în care se puteau construi mori. Se măcina în primul rând mei, grâu și secară pentru pâine, iar prezența numărului mare de mori era o dovadă a acestor culturi, dar ne furnizează și date în ceea ce privește alimentația. Aceste mori trebuiau construite de meșteri specializați care știau să folosească cursul de apă, vadul de care am pomenit, și să pună în mișcare un șuvoi de apă la care să atașeze instalația cu roți și discuri de piatră pentru măcinat.

Împreună cu morile sunt consemnate dârstele, sisteme de bătut postavul sau dimia, pentru că se folosea aceeași apă care se scurgea din scoc în recipientul cu țesături. De pildă, la 1604 „dârsta lui Stoican” în apa Râmnicului³⁶, la 1606 este pomenită o moară cu două roți și cu două dârste în apa Argeșului³⁷, iar la 1646 la Corșori, pe Râul cel Mare, se vinde un loc în care se putea construi o moară sau o dârstă³⁸, iar numărul lor crește pe măsură ce trec anii și se înmulțesc documentele.

³⁰ *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, vol VI, 1645-1649, doc. 1266, p. 479 (mai departe va fi citat numai Catalogul VI sau VII).

³¹ DIR, XVII, 1, doc. 417, p. 459.

³² *Ibidem*, doc. 245, p. 277.

³³ *Ibidem*, doc. 324, p. 361.

³⁴ DRH, II, doc. 78. Documentul este important ca mărturie a defrișărilor.

³⁵ *Ibidem*, XVII, 1, doc. 54, p. 44; doc. 41, p. 34; doc. 92, p. 79; doc. 372, p. 418; p. 268, p. 280; doc. 264, p. 283; doc. 283, p. 306 – 307; doc. 273, p. 294; doc. 365, p. 409; doc. 339, p. 375; doc. 373, p. 420; doc. 407, p. 459; doc. 402, p. 453; 285, p. 309; doc. 407, p. 459 și *Ibidem*, XVII, 3, doc. 403, p. 444.

³⁶ DIR, XVII, 1, doc. 136, p. 132.

³⁷ *Ibidem*, XVII, 1, doc. 369, p. 414.

³⁸ Catalogul doc. 702, p. 270.

Mai rar pomenite sunt fântânile și numai atunci când intrau în descrierea unor hotare de moșie, precum fântâna Fagulii³⁹, a lui Stepan, care s-a păstrat ca punct de referință a unor hotărnicii în tot cursul secolului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea, cea a Banului de la Râmnicu Vâlcea, a lui Gheorghe, a lui Codilă, cea a Colții din apropiere de Roșiori de Vede, cea a Roșcăi sau cea a lui Tetu⁴⁰. Folosirea termenului de „fântână” și a celui de Padina Fântânilor în județul Dolj concomitent cu aceea de „puț”, ambele cuvinte de origine latină, trebuie să fi desemnat atunci moduri diferite de scoatere a apei.

Drumurile sunt un al toponim esențial pentru că oglindește rețeaua de circulație a zonei, căile de comunicație. La începutul secolului al XVI-lea o hotărnicie ieșea „la drum, la teiul cel mare și desparte hotarul cu Gemenii, merge iarăși la Murminte și desparte hotarul cu Botenii, trece dealul, cade la pârâul <hotarului> și desparte hotarul cu Lucianii, trece Arghișelul și merge pe culme, desparte hotarul cu Draghicii, iarăși merge pe culme, trece pese două drumuri și desparte hotarul cu Mihaieștii”⁴¹. Drumurile aveau uneori nume proprii, nu pe cel al localităților extreme, precum cel numit Pajiște, care se păstrează până la mijlocul secolului, Drumul cailor sau cunoscutul Drum al oilor, dar avem și drumul Rușilor, cel al Vaideștilor, cel al Hansăreștilor⁴², cel al Sviștovului/Sfistovului, cel al Șcheostrei⁴³; cunoaștem un „drumul al pazarului” (drumul bazarului)⁴⁴ iar la începutul secolului al XVII-lea cel al Cotenii, al Viișoarei, cel al Târgului, un interesant drum al lui Basarab⁴⁵, și, foarte important, „drumul de piatră” „drumul cel mare” sau „drumul cel bătrân”⁴⁶, fiind vorba despre vechiul drum roman de-a lungul Oltului⁴⁷. Pe harta stolnicului Cantacuzino (versiunea Del Chiaro, 1715) acesta pornește de la Izlaz și Celei, unde se afla podul roman (construit de împăratului Traian, conform inscripției lămuritoare, așa cum se credea în epocă), cele două variante se unesc la sud de Caracal și continuă de-a lungul Oltului, pe malul drept, ca o bandă lată, albă, pe care a fost înscris: „Strada la stricata da Traiano Imperator”. De altfel pe cursul apei a fost consemnat atât numele contemporan al lui râului – Olt (ortografiat „Olto”), cât și cel roman – Aluta⁴⁸. Pe aceeași hartă, o linie punctată (deci un drum de epocă) care însoțește cursul apei, pe malul drept, trece pe cel stâng la Căzânești (jud. Olt, 20 km nord de Slatina), iar la Almănești⁴⁹ de pe cel stâng pe cel drept, ceea ce pare să reprezinte schimbarea traseului în locurile unde se putea traversa de pe o parte pe alta. Dar, conform documentelor de la sfârșitul secolului al XVII-lea, din timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, o trecere a Oltului se făcea în dreptul satului Slăvitești⁵⁰, pe același mal drept al râului, mai jos cu circa 28 de kilometri de Râmnicu Vâlcea.

Drumurile ce legau satele între ele, dovedind legăturile frecvente dintre așezări, acopereau ca o plasă întreaga suprafață a regiunii și se pot puncta pe hartă câteva locuri prin care treceau. Existența unui drum de piatră presupune că celelalte erau numai de pământ bătătorit, dar faptul că își păstrează denumirea descriptivă înseamnă că erau frecvent străbătute.

³⁹ DRH, I doc. 217.

⁴⁰ DIR, XVII, 1, doc. 177, p. 181, doc. 285, p. 309; doc. 334, p. 367; XVII, 2, doc. 163, p. 172; XVII, 3, doc. 416, p. 458; doc. 500, p. 559.

⁴¹ DRH, II, doc. 105.

⁴² Multe dintre acestea, fără să conțină denumirea celor două capete, indică totuși direcția, element important atunci când încercăm să „reconstituim” o proprietate, respectiv limitele concrete ale acesteia (nota editorului).

⁴³ *Ibidem*, III, doc. 114, doc. 156, doc. 158.

⁴⁴ DIR, XVI, V, doc. 76, p. 73.

⁴⁵ DIR XVII, 1, doc. 84, p. 71; doc. 264, p. 283; doc. 292, p. 325.

⁴⁶ DIR XVII, 2, doc. 52, p. 53.

⁴⁷ O listă substanțială de drumuri medievale și moderne (cele de mai sus și altele) în Marele Dicționar Geografic al României, vol. 4, s.v. Teleorman (nota editorului).

⁴⁸ Desigur, în formă coruptă (nota editorului).

⁴⁹ Satul este dispărut, dar se află aproximativ în dreptul orașului Băbeni, de pe malul drept. Curios, în imediata apropiere a acestei traversări, exista un alt sat Căzânești (ortografiat Casanești). Nota editorului.

⁵⁰ Anton Manea 2007, 173. Ar putea fi aceeași menționată mai sus, pentru Almănești, fiindcă Slăvitești se află la doar cinci kilometri sud de Băbeni (precizarea editorului).

Unul dintre aspectele interesante îl reprezintă denominația locurilor, respectiv a așezărilor, ocinilor sau a diferitelor forme de relief. Numele acestor așezări este foarte variat: uneori acestea poartă nume proprii sau porecle, denumirea vegetației care ocupă suprafața respectivă ori, pe cele ale unor drumuri. Interesant este faptul că nu numai fiecare sat, dar și fiecare loc purta un nume propriu sau o poreclă chiar dacă nu era o așezare. Originea acestor denumiri este domeniul etimologiei. Interesul nostru s-a focalizat asupra unuia care s-a păstrat din timpul stăpânirii romane, anume cel de Troian, Troiane, Troienești, care se găsește în mod special în această zonă a țării. În DEX cuvântul „troian” are înțelesul de „întăritură primitivă făcută de popoarele antice, constând dintr-un dig lung de pământ, cu șanț de apărare”. Una dintre explicațiile referitoare la originea termenului de „troian”, furnizată de dicționarul Săineanu, este cea legată de numele împăratului Traian și constată că este o „interesantă generalizare a unui termen geografic, prin amintirile ce poporul leagă de numele împăratului Traian, personaj istoric ajuns legendar”. Însă o asemenea conexiune este explicit respinsă de alte dicționare, precum DER.

Numele Troianului marchează mai multe locuri, de o parte și de alta Oltului, până spre Târgoviște, apoi, odată, undeva în județul Mehedinți, dacă ne referim numai la teritoriul actual al țării, dar și în Republica Moldova, în apropiere de Chișinău (Pervomaiscoe)⁵¹. Tot pe teritoriul supus cercetării în perioada dată, în afara de numele unor localități, termenul desemnează valuri de pământ pe care se cultiva vița de vie.

Toponimul „Troian” apare pentru prima dată în 1394, când Mircea cel Bătrân dăruia și întărea Mănăstirii Cozia, între altele, satul Hinătești cu tot hotarul până la Troian și până la apa Râmnicului⁵², iar la 1457 aceleași mănăstiri i se întărea satul Troenești care era așezat pe ambele maluri ale Oltului, spune documentul⁵³. De altfel satul a fost reîntărit mănăstirii până la sfârșitul secolului al XVI-lea și pomenit în documente până la 1646. La începutul aceluiași secol i se recunoștea Mănăstirii Cutlumuz de la Muntele Athos satul Comanca situat pe malul stâng al Oltului și al cărui hotar trecea „pe la vale, la Gorunul lui Cozma, desparte hotarul <cu Ivaneț și> trece peste vale și merge pe câmp, cade unde se întâlnesc amândouă Troianele”⁵⁴, iar la 1519 <ianuarie-august> 10 Neagoe Basarab întărea lui Dragomir mare sluger, în orașul Râmnicu Vâlcea, casele lui și locul din jurul orașului împreună cu orașenii și via de la Troian⁵⁵, loc în care s-au cultivat vii până la mijlocul secolului următor, când postelnicului Vlad din Bârsești orașenii îi vând o parte din vie în dealul Troianul⁵⁶. La 1572 o hotărnicie a satului Năpârteni trecea „unde dă valea în Brătiia în jos, până în Troian și pre Troian la deal, alătura cu delnița Paraschivului, până în capul delniții și de acolo în jos pre Troian, până în capul locurilor șesului”⁵⁷. La 1636 Iuga vinde la Corșori un loc la Troiane⁵⁸, iar în același an Preda Brâncoveanu dăruia Mănăstirii Vierăș ocina numită Știubeele ale cărei hotare mergeau până în Drumul cel Mare care, spune documentul, „este părăsit”, și ajunge în capul Troianului și dă în apa Călmățuiului⁵⁹. Tot vii se cultivau în 1647 la Troian, „lângă via postelnicului până în Fântâna Catarii”⁶⁰, în apropiere de Săteni, la 1646, era o vie la Troian, iar la 1654 Ion vâtaf cumpăra în Corșori din județul Mușcel și Pădureți un loc la Troiane, pentru ca un an mai târziu Daniil să dăruiască o vie la Troian, iar ocina satului Sârbeni să treacă pe la Troian⁶¹.

Denumirea se mai repetă până spre mijlocul secolului al XVII-lea când defăinește mai degrabă un val de pământ, așa cum apare ea la 1646 într-o diată unde au fost trecute printre alte proprietăți funciare și o livadă care mergea prin sălcii și din vârful Gorgănealelor până în Troian.

⁵¹ Toponimul este difuzat în toată țara; vezi exemple la Croitoru 2007, 57-140, însă suntem departe de un studiu exhaustiv al fenomenului, în primul rând fiind lipsește o bază de date națională pentru toponimie (nota editorului).

⁵² DRH, I, doc. 17, 115

⁵³ *Ibidem*, I, doc. 150, 161 și 212.

⁵⁴ *Ibidem*, II, doc. 105. Este vorba despre intersecția *Limes Transalutanus* cu Brazda lui Novac (precizarea editorului).

⁵⁵ *Ibidem*, II, doc. 175.

⁵⁶ Catalogul, VI, doc. 1072, p. 395.

⁵⁷ DRH, VII, doc. 87.

⁵⁸ DRH, 25, doc. 216

⁵⁹ *Ibidem*, doc. 186.

⁶⁰ Catalogul VI, doc. 819, p. 313

⁶¹ *Ibidem*, VIII, doc. 6, p. 18 și doc. 529, p. 259.

Cu o primă dispunere a acestor Troiane, Troenești, Troiene etc. pe hartă s-ar putea constata că ele se grupează în primul rând în două zone, și anume, la nord, pe malul drept al Oltului, în apropierea orașului Râmnicu Vâlcea, acolo unde trecerea era mai ușoară, și spre sud, pe malul stâng al Oltului, unde toponimul se desfășoară spre nord-est, cu direcția Câmpulung.

În memoria populației locale exista o clară diferențiere între o movila conică, care, se pare că, acoperea un mormânt străvechi, gorganul, de un val de pământ pe care îl numea Troian, după cum se specifică într-un act de la 1648⁶². De altfel, unul dintre documentele pe care l-am prezentat mai sus folosește denumirea de „Murminte” care ar desemna un loc cu morminte, un cimitir, ceea ce s-ar putea să fie o toponimie foarte veche și ar merita cercetată.

Referințe

Dicționare

DER – Dicționarul etimologic român, Alexandru Ciorănescu, Tenerife: Universidad de la Laguna, 1958-1966.

DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, I. Coteanu, L. Seche, M. Seche, București: Ed. Univers enciclopedic, ediția a II-a revizuită, 2009

MDGR – *Marele Dicționar Geografic al României*, ed. G.I. Lahovari *et al.*, vol. IV, București: Socecu, 1901.

Șăineanu – *Dicționar universal al limbii române*, Lazăr Șăineanu, ed. VI, Craiova: Scrisul Românesc, 1929.

Documente

Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului, București, 1947-.

DIR – *Documente privind Istoria României, seria B, Țara Românească*

DRH – *Documenta Romaniae Historica, seria B, Țara Românească*

Lucrări de specialitate

Anton Manea, Cristina, 2007 – Un personaj al timpului său – Pană mare clucer Părdescu, *Argesis, Studii și comunicări, Seria Istorie*, 16, 167-175.

Croitoru, Costin, 2007 – *Fortificații liniare romane în stânga Dunării de Jos. II. Terminologie relativă*, Brăila: Istros.

Stoicescu, Nicolae, 1971 – *Cum măsurau strămoșii. Metrologie medievala pe teritoriul României*, București: Ed. Științifică.

---

⁶² *Ibidem*, VI, doc. 1205.